

TÜRKİYE'DE DİLLER VE ETNİK GRUPLAR

(Ahmet BURAN-Berna YÜKSEL ÇAK, Akçağ Yayınları, Ankara 2012, 318 s.)

Murat AKA*

Eski dünyanın en önemli medeniyet merkezlerinden olan Anadolu yüzyıllardır değişik milletlere yurt olmuş ve çok farklı yaşama biçimlerini bünyesinde barındırmıştır. Bu coğrafyaya milattan önce Hattiler, Luviler, Hurriler, Urartular, Babiller, Lidyalılar, Persler ... hâkim olmuş ve bu dönemlerde Türklerin de Anadolu'da görüldüğü çeşitli araştırmalarla tespit edilmiştir. Süryaniler, Ermeniler, Rumlar, Araplar, yine bu coğrafyanın etnik şekillenmesinde etkili olmuş halklardır. Son bin yıldır ise bu coğrafyanın hâkimi Türkler olmuştur. Moğol akınlarının etkisiyle Anadolu, yoğun bir Türk göçü almış, Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı hâkimiyetiyle Türk yurdu hâline gelmiştir. Faruk Sümer, *Oğuzlar* adlı kitabında Anadolu'ya gelen Oğuz boylarını yerleştiği bölgelerle birlikte vermektedir. Oğuzlardan başka diğer Türk boylarından da Anadolu'ya gelen daha birçok grup vardır. Türklerin hâkimiyetiyle Ermeniler, Lazlar, Kürtler, Araplar, Zazalar ve Müslüman olan olmayan diğer etnik gruplar da varlıklarını sürdürmüşlerdir. Son yüzyıllarda ise Balkanlardan ve Kafkaslardan Çerkez, Gürcü Arnavut, Boşnak, Bulgar, Sırp, Hırvat gibi Türk kökenli olmayan gruplar Türkiye'ye göçmüştür. Bütün bu tarihî ve coğrafi hareketliliklere bağlı olarak Anadolu'da farklı yaşam tarzları, inanış biçimleri ve etnik gruplar bir arada bulunmuş; Türk etniğinin belirleyici olduğu ortak bir kimlik oluşturmuştur. Bugün Türkiye'de etnik gruplar üzerinden tartışmalar yapılmakta; bilinçli ya da bilinçsiz kavram kargaşası yaratılmaktadır.

İsmail Gaspıralı'nın "*Millete hizmet etmek istiyorsan, elinden gelen işle başla...*" sözüyle hareket eden Ahmet Buran, "*Türkiye'de Diller ve Etnik Gruplar*" adlı son çalışmasını Akçağ Yayınları'ndan çıkartmıştır.

Türkiye'nin genel anlamda bugünkü etnik yapısının ve Türkiye'de konuşulan dillerin işlendiği eser, üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Türkiye'deki etnik gruplar, ikinci bölümde Türkçe ile birlikte Türkiye'de ana dili olarak kullanılan yerel ve azınlık dilleri tespit edilerek değerlendirilmiştir. Üçüncü bölümde ise Türkiye'deki ana dilleri ve oranları 1965 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre tablo ve haritalar üzerinde gösterilmiştir. Buran ve Çak, eserde Türkiye'deki etnik grupların kimlerden oluştuğunu ve hangi grupların etnik unsur kabul edilebileceğini ortaya koymuşlardır. Türkiye'deki etnik gruplar ve diller tespit edilirken, ana

* Arş. Gör.; Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü maka@firat.edu.tr.

dillerin sorulduğu son nüfus sayımı olduğu için, özellikle 1965 yılı nüfus verileri ölçüt alınmıştır. Yerli ve yabancı kuruluşların yaptığı araştırmaların da değerlendirildiği çalışmada, millet, etnik unsur, ana dili, yerel dil, azınlık dili gibi kavramlara da açıklık getirilmiştir. Yazarlar eserde Türk kimliğine değinmiş ve Türk kimliğiyle ilgili düşüncelerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

Günümüzde Türkiye’de Türk kimliği iki aşamalı bir özelliğe sahiptir. Birincisi soy, dil, tarih ve kültür bakımından kendini Türk kabul eden ve toplam nüfusun % 85’ini oluşturan büyük çoğunluğun kimliğidir. İkincisi ise, siyasal, hukuksal ve toplumsal kimlik olarak Türk kimliğidir. Bu kimliğin içinde farklı soylardan, inançlardan olan ve farklı dilleri konuşan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının tümü yer alır. Nasıl ki Fransa’da “vatandaşlık bağıyla Fransa anayasasına bağlı olan herkes Fransız” olarak kabul ediliyorsa, nasıl ki Almanya’da Almanlık bir etnik grup kimliği değilse, Türkiye Cumhuriyeti devleti vatandaşı olan herkes de siyasal ve hukuksal anlamda Türk’tür. Dolayısıyla da Türk kimliği geniş anlamda bir etnik grup kimliği değildir. Türk kimliği, Türkiye’de devleti ve ulusu temsil etme özelliğine sahip olan tek kimliktir. Türk kimliği, birinci ve dar anlamda diğer etnik grupların kimlikleri gibi özel ve sivil alanlarda geçerli bir kimliktir. İkincisi ise, siyasal, hukuksal ve resmi bir kimliktir. Başta Türk soylu ve Türk dilli kişiler olmak üzere toplumun önemli bir bölümü için aslında bu iki kimlik özdeştir. Ancak kendini farklı gören ve farklı algılayanların müşterek kimliği bu ikinci anlamdaki Türk kimliğidir. Bu kimliği Atatürk “Türkiye Cumhuriyetini kuran halkın adı” olarak tanımlamıştır. Dolayısıyla Türk kimliği, Türkiye içinde sadece bir “etnik grup” kimliği değil, aynı zamanda, bütün Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının mensup olduğu ortak ulusal kimliğin adıdır. Bu kimliğin dayandığı temel değerler, Türkiye cumhuriyeti vatandaşlığı, tarihsel ve coğrafi müştereklik, ortak dil olarak Türkçe, büyük bir bölümü için Müslüman olmakla, birlikte yaşama kültürü, sevinçte tasada birlik, yaşanan ve paylaşılan gelenek, görenek, maddi ve manevi kültür değerindeki ortaklıklardır.

Eser kısa bir **Ön Söz**'den sonra, **Etniklik Kavramı** ve **Türkiye'nin Etnik Yapısı**, **Türkiye'de Diller**, **Verilere Göre Ana Diller** olmak üzere üç ana başlığa ayrılmıştır. Yazarlar, **Ön sözde** eserin Türkiye'deki diller ve etnik guruplar konusunda daha önce yapılmış çalışmalarda kimi yanlışlıkların giderilmesi ve daha somut belgelere dayalı doğru bilgilerin ortaya konması düşüncesiyle hazırladığını belirtmişlerdir.

“**Etniklik Kavramı ve Türkiye'nin Etnik Yapısı**” ana başlıklı ilk bölümde, Türkiye'deki etnik guruplara girilmeden önce, Türk, Türkçe ve Türkiye adlarının ne anlamlar ifade ettiğine değinilmiş; ardından etniklik kavramı ile etnik kimlik üzerinde durulmuştur. Millet, etnik kimlik gibi kavramlar bugün birbirine karıştırılmaktadır. Bunun bilincinde olarak yazarlar etnik grup ve millet arasındaki farkı şu sözlerle net bir şekilde ifade etmektedirler:

Millet, siyasi ve sosyokültürel bir organizasyondur. Irk / soy, etnisite, kabile, boy, aşiret gibi unsurların millet kavramı içinde bir anlamı yoktur. Millet, ortak bir yüksek kültür etrafında bir araya gelen, tarih ve coğrafyanın şekillendirdiği insan topluluğuna denir. Milletleşen toplumların müşterek değerleri ve kimlikleri, organize eğitim kurumları aracılığıyla yeni nesillere

aktarılır ve yaşatılır. Millet olgunluğuna henüz erişmemiş “ kabile, aşiret, etnik grup” gibi toplum birimlerini milletin yerine koymak da bunları eşit toplumsal ve sosyolojik oluşumlanmış gibi değerlendirmek de yanlıştır. Nitekim Türkiye’de Mehmet Akif Arnavut; Hovannes Dadyan, Miralay Bogos, Ermeni; Süleyman Nazif, Kürt; Zaharya Efendi (Cemil Bey) Rum etnisitesinden gelen bir Türk’tür. Bu sebeple Türkiye’de Türk adı, sadece bir “etnik grubun” adı değil farklı etnik kökenlerden gelen insanların mensup olduğu bir “Milletin” adıdır.

“**Türkiye’nin Etnik Yapısı**” başlığında, Türkiye’nin etnik yapısı kısaca İlk Çağ’dan itibaren ele alınarak ve tarihî dönemlerde Türkiye’deki Türk varlığına değinildikten sonra günümüz Türkiye’sinin etnik unsurları, daha önceki yapılmış çalışmalar da göz önünde bulundurularak tamamen sayısal veriler ve istatistiklerle ortaya konulmuştur. Önceki çalışmalarda, bazı araştırmacılar birbirlerinden farklı ölçütler kullanmış, inanç ya da boy gruplarını ayrı etnik grup olarak kabul etmişlerdir. Meselâ kimi araştırmacılar tarafından Muhacir, Hristiyan, Yörük gibi inanç ve boy grupları, ayrı etnisiteler olarak değerlendirilmiştir. Bundan hareketle yazarlar çeşitli kurum ve kişilerin hazırladığı çalışmalara göre Türkiye’deki etnisitelerin durumunu özetlemiş ve belli ölçütlere göre Türkiye’deki etnik grupları sayısal veriler ışığında sıralamışlardır. Her etnik grup ayrı ayrı işlenirken aynı zamanda her etnik grubun sayısı ve Türkiye nüfusuna oranı, nüfus sayımlarına ve daha önce yapılmış çalışmalara göre verilmiştir.

“**Türkiye’de Diller**” ana başlıklı ikinci bölüm üç alt başlığa ayrılmıştır. Buna göre “**Dil, Diller ve Dil Aileleri**” birinci alt başlığında önce dil tanımlanıp yazı dili, ana dili, azınlık dili, karma dil gibi satır başlarıyla dil türleri ve İki Dillilik / Çok Dillilik kavramları açıklanmıştır. “**Türk Dünyasında Dil İlişkileri, Çok Dillilik ve Dil Değiştirme**” ikinci alt başlığıyla da dillerin birbiriyle olan ilişkilerinde alışverişin yönünü, biçimini belirleyen esaslar, diller ile toplumların kökenleri arasında nasıl bir ilişki olduğu ortaya konulmuştur. Devamında ise Türk coğrafyasında çok dillilik ve Türk dilinin diğer diller ile olan ilişkileri eski metinlerden itibaren alınarak günümüz Türkiye’sindeki iki dillilik / çok dillilik konusuna değinilmiştir. Burada çeşitli kuruluşların yaptığı araştırmalara dayanarak etnik kökeni farklı olan her Türkiye Cumhuriyeti vatandaşının ana dilinin de mutlaka farklı olacağı anlayışının doğru olmadığı vurgulanmış ve dünyadaki dillerin ve dil ailelerinin bir listesi verilmiştir. Yazarlar “**Dil Aileleri ve Gruplarına Göre Dünya Milletlerinin Nüfusu**” ikinci alt başlığıyla da 1965 yılı rakamlarına göre alt gruplarıyla birlikte her dil ailesinin konuşur sayılarını sıralamışlardır. “**Türkiye’de Diller**” adıyla üçüncü alt başlıkta, tarihî dönemlerde Türkiye’de yaşamış olan diller, özetle belirtildikten sonra günümüzde Türkiye’de yaşayan diller verilmiştir. Bu diller Türkçe, Arapça, Arnavutça,

Boşnakça, Çerkezce, Abazaca, Ermenice, Gürcüce, Hemşince, Kürtçe, Lazca, Pomakça, Romanca, Rumca, Süryanice, Yahudice, Zazaca'dır. Tespit edilen dillerin Türkiye'de ve dünyada ana dili olarak konuşur sayıları, konuşulduğu yerler, lehçeleri, tarihî dönemleri vb. bilgileri belirtmiş ve varsa alfabeleri de gösterilmiştir. Bu diller tespit edilirken kişinin en iyi bildiği dil ana dili olarak kabul edilmiş ve dillerin ikinci en iyi bilinme rakamlarına da yer verilmiştir.

Diller ile etnik kökenler arasında her zaman doğru bir orantı olduğu düşünülür. Bir kişinin ana dili ne ise etnisitesi de aynıdır şeklindeki algı her zaman geçerli olmayabilir. Bununla ilgili olarak kitapta KONDA'nın 2006 yılında yaptığı araştırmaya yer verilmiştir. Buna göre Türk olduğunu söyleyenleri %4.08'i ana dilini Kürtçe, Kürt ya da Zaza olduğunu söyleyenleri %8.82'si de ana dilini Türkçe olarak belirtmiştir.

Yazarlar "**Sayısal Verilere Göre Türkiye'de Ana Dilleri**" olarak adlandırdıkları son bölümde, önce 1935, 1945, 1955 ve 1965 yıllarındaki ana dillerin konuşur sayılarının cinsiyetlere göre dağılımını, ardından 1965 sayımını ölçüt alarak ana dillerinin, dinlere ve dillere göre Türkiye'deki konuşur sayılarını, oranlarını tablo ve sütun grafiklerle ortaya koymuşlardır. Kitabın sonuna doğru 1965 genel nüfus sayımına göre dillerin illere göre il nüfusu içinde konuşur sayıların ve oranları yine tablo ve grafiklerle ifade edilir. Ayrıca her bir dilin dağılımı tek tek Türkiye haritalarında renkli noktalarla belirtilmiştir. Fakat burada haritalara bakarken dikkat edilmesi gereken önemli bir husus vardır. Haritalarda görülen noktalar bir dilin diğer dile oranını değil her dilin kendi içindeki dağılımını göstermektedir. Sonuç bölümünde yazarlar, çalışmayı on dört madde halinde özetleyerek esere son noktayı koymuşlardır.

Eser Türkiye'deki etnik yapıyı tamamen somut ve objektif bir şekilde yansıtmaktadır. Yazarlar bütün değerlendirmelerini sayısal veriler üzerinden tarafsız bir şekilde yapmış ve konuya ilgi duyan herkesin muhakkak yararlanabileceği bir eser ortaya koymuşlardır. Bu çalışma için Ahmet Buran ve Berna Yüksel Çak'a teşekkür ederiz.